

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

De wijsheid die van boven komt

Er zijn er, wier gepraat werkt als dolksteek, maar de mond der wijzen brengt genezing aan.

Spreuken 12 : 18.

Dat is niet altijd zo slecht bedoeld, — dat gepraat van ons. Maar voor we er erg in hebben, is het kwaad al gebeurd. We zijn er heus niet altijd op uit om een ander te tref- fen, te stéken. Maar met een achteloos ge- sproken woord, met een helemaal niet zo verkeerd bedoeld woord hebben we onze naaste al getroffen, gestoken, voor we het weten.

Als het ons, ons zélf treft, — ja, dan weten we het wel: hoe fel zelfs een achteloos ge- sproken woord kan striemen. Maar dat moe- ten we nu eens bedenken als wij aan het woord zijn. Wij zeggen misschien wel: och, wat zou dat nu? zo erg was het immers niet bedoeld. Maar ondertussen heeft ons gepraat die ander al gestoken, zo venijnig, dat wij het zouden uitschreeuwen van pijn en veront- waardiging als het óns zou treffen.

Hoe kan ik mijn naaste niet wonden door allerlei lelijks van hem te vertellen. Hoe kan ik door mijn leugens zijn leven niet verwoes- ten. Door mijn leugens? Ja, maar ook door mijn waarheden. De waarheden die ik weet of meen te weten. Waarheden, die niemand iets aangaan, die niemand goeddoen en die mijn broeder vermoorden.

En het ergste is, dat we het niet eens meer erg vinden. Er wordt onder kerkmensen mis- schien tegen geen gebod méér gezondigd dan tegen het negende gebod. Maar we zijn zo aan die zonde gewoon geraakt, dat we er niet eens meer op letten. Terwijl iedereen zich druk zou maken om een moord, terwijl iedereen schande zou spreken van echt- breuk, terwijl iedereen in de kerk zijn mond vol heeft over een broeder die zijn baas besteelt, gaat het kwaadspreken door en gaat het roddelen door. Van die zonde spreken we niet zo gauw schande. Van die zonde bekeren we ons niet. Voor die zonde schamen we ons niet.

Dat vinden we doodgewoon, dat ons ge- praat is als een dolksteek, — maar brengt onze mond ook genezing aan?

Bij elke kerkvisitatie wordt gevraagd, of de gemeenteleden onderling ook de tucht oef- enen naar Mattheüs 18. Want daar, in dat hoofdstuk, zegt Christus het zelf: indien uw broeder zondigt, ga heen, bestraf hem onder vier ogen. Indien hij naar u luistert, hebt ge uw broeder gewonnen.

Die kerkvisitatie vindt slechts eenmaal per jaar plaats. Maar Christus visiteert ons elke dag. Zijn woord komt op ons af. Hij zelf staat voor ons en Hij vraagt het ons op de man af: jij, gave broeder, jij, principiële strijder, jij, huismoeder op de achtergrond, — doe jij dat? Ga ze maar eens na, de mensen waarop je verbitterd bent, de kerkleden die je in de gaten hebt. Noem ze maar eens op, die broe- ders van wie je vanmorgen of gisteren niet zo veel goeds wist te vertellen. En zeg dan maar eens, of je gedaan hebt wat Ik, je Hei- land, gezegd heb. Ben je er al geweest, niet om ze eens lekker de waarheid te vertellen, maar om ze broederlijk te vermanen? Heb je al één vinger uitgestoken om die slechte broeders te genezen?

Natuurlijk, wij hebben onze uitvluchten wel. We zeggen dat het toch niet helpt. We zeggen dat wij niet kunnen. Wij wijzen? Onze mond zou genezing aanbrengen?

We hebben onze uitvluchten wel. En ter- wijl we zelf weigeren te doen, wat Jezus zegt,

blijven we ons ergeren aan de zonden van die anderen. Blijven we praten over de zonden van die anderen. Blijven we striemen, gese- len, steken met onze mond.

En is dat nu niet verschrikkelijk? Is dat niet om bij te huilen? Dat gebeurt nu in de kerk. Dat gebeurt daar waar Christus de vrede gebracht heeft en het leven. Waar Christus zijn leven voor ons gaf, opdat wij zouden leven door Hem en voor elkaar.

Zo hard, zo vijandig, zo koud, zo onbarm- hartig zijn wij nu voor elkaar, — wij, aan wie God alles gedaan heeft, opdat wij behou- den werden. Wij die verloren waren, als God geen geduld met ons had, eindeloos geduld.

Dat gebeurt bij ons. Dat gebeurt in de tem- pel van de levende God.

Dat zingen we toch: om 's Heeren huis, in u gebouwd, waar onze God zijn woning houdt, zal ik het goede voor u zoeken. Die woorden moesten ons in de keel blijven ste- ken. Want zoeken we dan soms het goede voor elkaar? Of laten we de anderen aan hun lot over? Zoeken we dan het goede voor de kerk, wanneer ons gepraat is als een dol- steek?

Dat vred' en aangename rust en milde zegen u verblij', — zeggen we. Maar we do- den elkaar met woorden. Terwijl we de zegen der genezing konden brengen in elkanders leven, wenden we ons met een vervloeking van elkaar af.

Nooit moet haar nijd of twist verkloeken. Geen nijd, geen afgunst moest ons vangen. Geen ruzie moest ons beetnemen. Want we horen toch bij elkaar, omdat we samen bij Christus horen. Maar hoe vaak worden onze woorden over elkaar vergiftigd, omdat we de ander nauwelijks het licht in de ogen gunnen. Hoe dikwijls laat in het gesprek met elkaar de bittere twist op. We staan al zo ver van elkaar. En onze woorden, onze praatjes ma- ken de verwijdering nog groter.

Is het dan hopeloos? Moeten we ons dan maar zuchtend bij deze gang van zaken neer- leggen? Of op anderen afgeven: ZE moesten toch eens....

Kunnen wij, wijzelf nog wel iets doen om het onheil af te wenden? Kunnen we wel breken met onze onwil? Met onze trots? Met onze vijandschap? Is het niet hopeloos?

Het zou hopeloos zijn, als het evangelie er niet was. Als Christus er niet was.

Hij kwam tot ons, die God verlieten. Hij kwam, niet om zich met de waarheid over onze zonde van ons af te maken. Want als één dat kon, dan Hij. Hij had dat zeker van ons kunnen zeggen: er is geen zalf aan te strijken. Ze zijn niet te genezen. Ik wil niets met hen te maken hebben.

Maar Hij kwam om zich voor ons te geven. Hij kende onze zonden door en door. Maar Hij stootte ons toch niet van zich af. Hij trok ons tot zich. En Hij deed alles wat Hij maar kon. En bracht ons tot God. Want Hij over-

won onze haat door Gods liefde. Hij verbrak onze moordzucht door het leven.

En nu gaat Hij onze haat en moordzucht werkelijk doden. Want Hij doet ons geloven. Hij reikt ons de vergeving van onze zonden, en de vernieuwing van ons leven. De ver- nieuwing van ons leven, elke dag, bij elk gesprek. En dat mogen we nu allemaal van Hem aannemen, dat Hij het hart van ons, haters, maakt tot een haard van liefde. Dat Hij onze woorden vol venijn, maakt tot een kracht van genezing voor allen die we ont- moeten.

En daaraan zal de wereld ons, als christe- nen, kennen. Daaraan zal de wereld zien, dat we de kudde zijn van de Goede Herder, de kudde die zijn stem kent en volgt. Niet dat we haarscherp de zonden van anderen kun- nen noemen, maar dat we in Hem geloven en onze tong in toom houden. Niet dat we de waarheid in pacht hebben, maar dat we de waarheid doen. Dat we met elk woord, ook elk woord dat oordeelt, veroordeelt, onze Heiland dienen, die kwam om te behouden. Die moordenaars en dieven het koninkrijk des Vaders binnentrok, en ons waarschuwt dat hoeren en tollenaars ons zullen voorgaan in het huis des Vaders. Hoeren en tollenaars, die dwalenden en verdoolden, die zondaren en lichtzinnigen, voor wie wij geen goed woord meer over hebben. HIJ had er zijn goede woord, zijn evangelie, voor over.

Gelukkig: Hij heeft zijn goede woord over zelfs voor mij, met mijn keurige leven en mijn scherpe tong. Ik schrik me wel een ongeluk als ik in zijn spiegel kijk, de spiegel van het woord, van de wet, van het evangelie (Jacobus 1 : 23—24). En ik kan het nooit meer vergeten, wat ik er voor een ben. Ik wil mijn gezicht wel verbergen. Zo schaam ik me. Maar Hij zegt: laat dat. Mijn genade is u genoeg. Ge gaat met een aangezicht, waarop geen bedekking meer is, de heerlijk- heid des Heeren weerspiegelen. En verande- ren naar hetzelfde beeld van heerlijkheid tot heerlijkheid. WANT: Ik heb u door mijn bloed gekocht; nu ga Ik u ook vernieuwen door mijn Geest.

En omdat dit het evangelie is, daarom durf ik toch, daarom spreek ik toch. Mijn tong is wel als een dolk. Maar ook over mijn tong kwam de Geest des Heeren. En nu kan ik het toch zingen: om vriend en broed'ren spreek ik nu.

Ik zie wel niet dat het helpt. Want het blijft donker in de kerk: een wérelt van on- gerechtigheid. En je zou de moed laten zak- ken.

Maar ik kan niet zwijgen. Ik ben wijs ge- worden door de Geest van Christus. Wijs ge- worden tot zaligheid. Daarom kan ik nog slechts dit ene doen: spreken tot genezing. Ik kan niet anders meer: Om Sions wil zal ik niet zwijgen en om Jeruzalems wil zal ik niet rusten, totdat haar heil opgaat als een licht- glans en haar verlossing als een fakkel die brandt.

Haulerwijk

J. Keuning.

Een Spaanse psalmbundel

Sedert jaren in contact staande met de Spaanse Protestanten, en kennend de liede- renbundels, die in dat land worden gebruikt — in menig opzicht vergelijkbaar met de hier zo bekende bundel van Joh. de Heer — zal het niet verwonderen, dat ik, met ande- ren in de plaats en de kerk mijner inwoning, mij afvroeg: Heeft er nooit, vanaf de tijd van de grote Reformatie in Spanje in de 16e

eeuw, een psalmbundel in het Spaans be- staan?

Uiteindelijk, in december 1958, wist de Bibliothecaris van de Theologische Hoge- school te Kampen een belangrijk gegeven te verstrekken. Over een dergelijke bundel wordt gerept door een schrijver F. Bovet in „Histoire du Psautier des églises réformées“, Neuchatel, 1872, pag. 305, onder „Traductions

des Psaumes de Marot et de Bèze. Deze schrijver vermeldt erbij: Een exemplaar van de bundel is aanwezig in de Bibliothèque Sainte-Geneviève te Parijs.

Het spreekt vanzelf, dat deze aanwijzing gevolgd werd. Of Bovet op herinnering deze bibliotheek vermeldde en zich vergiste, of dat het boekje na 1872 overgegaan is naar de Bibliothèque Nationale te Parijs, dat is niet na te gaan, maar een feit is, dat een vriendelijk en belangstellend bemiddelaar het boekje daar, na lang speuren, inderdaad vond en door zijn bekendheid in de internationale wereld van bibliotheken zelfs gelegenheid kreeg via onze Koninklijke Bibliotheek, om het enige dagen in bezit te hebben; genoeg tijd, om de gehele bundel te fotograferen. De complete bundel is dus in mijn bezit, ook een foto van het boekje zelf.

Later, langs geheel andere weg, werd ik gewaar, dat er ook elders een exemplaar van hetzelfde Psalmboek, precies dezelfde uitgave, bestaat, namelijk aanwezig is in de Bibliotheek van de Universiteit van Princeton, New Jersey (U.S.A.). Ik kwam in het bezit van een prijslijst van de „Casa Bautista de Publicaciones” in El Paso, Texas, waarin de heruitgave vermeld wordt. Deze is verzorgd door Mr Cecilio McConnell, directeur van of leraar aan het „Seminario Teológico Bautista de Santiago” (Chili). Dit boekje is reeds in september 1958 uitgegeven, dus McConnell is ons voor geweest. In dit boekje is niet alleen het „Prologo” van de berijmer opgenomen, doch ook een „Voorwoord” en een „Inleiding” van McConnell. Duidelijk blijkt uit een en ander dat de aanwezige exemplaren in Parijs en Princeton aan elkaar gelijk zijn en tot één uitgave, waarschijnlijk de enige uitgave, behoren.

Op het titelblad staat: Los Psalmos de David, Metrificados (berijmd) en lengua Castellana (in de Spaanse taal) por (door) Juan le Quesne, Conforme a la traducion verdadera (waarheidsgetrouw) d'el texto hebreo. Daarna staat vermeld de tekst 1 Cor. 14 : 15 en het jaartal 1606.

De Psalmbundel is niet compleet. Hij bestaat uit de Psalmen 1 t/m 36, 40 t/m 43; 47; 50; 52 t/m 54; 58; 67; 70; 82; 87; 88; 91; 92; 100; 113; 114; 117; 120 t/m 131; 134. Totaal 70 Psalmen dus. Daarnevens de Tien Geboden en de Lofzang van Simeon.

Wie de samensteller, Juan le Quesne, was, staat niet vast. Onderzoekers der Spaanse Kerkgeschiedenis verkondigen daarover verschillende meningen, waaruit ik geen keus kan doen. Wel mag als vaststaand worden aangenomen, dat le Quesne een schuilnaam is; zeer begrijpelijk als we ons de critieke tijd van vervolging en het werk der beruchte en geduchte Inquisitie realiseren. En wel zijn alle historie-schrijvers het er over eens, dat de werkelijke naam „de Enzinas” was, waarbij het dan dubieus blijft, of deze een „Jaime” (Jakob) of een „Juan” (Johannes of Jan) was. Daarmede heeft dan te maken de strijdsvraag, of de bundel reeds samengesteld kan zijn (zonder nog uitgegeven te kunnen worden) in de periode van ongeveer 1570—1590 of in enkele jaren vlak vóór het jaar van uitgave 1606. In ieder geval mag onze le Quesne gerekend worden onder de familie de Enzinas, waaruit meerdere leden tot de Spaanse reformatoren behoorden.

Bij al dit duistere weten we aan de andere kant toch ook weer veel van deze broeder in Christus, omdat zijn naam ook geschreven staat in het Boek des Levens van het Lam. Wij kennen hem uit zijn „Prologo”, dat hij voor deze psalmbundel geschreven heeft. Het is de moeite waard, de inhoud van deze inleiding te kennen. Daarom neem ik deze — enigszins vrij vertaald — over. Zij getuigt van profetische en priesterlijke adeldom.

„Alle dingen, die geschreven zijn, dienen tot onze lering en ons heil, in het bijzonder die, welke vervat zijn in de heilige boeken van de Bijbel. Leest ze daarom, gij, die blind zijt en die de blinden leidt. Opent de lichamelijke en geestelijke ogen, o Spanjaarden, en leest de Heilige Schrift, waarin gij duidelijk kunt vinden, wat gij moet ontvluchten en wat gij moet volgen. Leest, zeg ik, en aanvaardt haar; en tot troost zult gij in het bijzonder in de psalmen van David vinden, hoe de God der goden lengte is door de eeuwigheid breedte door de liefde, hoogte

door de majesteit, diepte door de onmetelijkheid van Zijn wijsheid. Zoekt en doorvorst ze, en gij zult vinden, hoe Jezus Christus, zonder zonde uit een maagd geboren en mens gemaakt, bemint als de liefde, kent als de waarheid, gezeten is als Rechter, heerst als Koning, pleit voor ons heil, werkt als deugd, schijnt als een licht.

En daarom, terwijl wij in dit onzekere en korte leven zijn, laten wij van ganser harte moeite doen, om de leer, die in de heilige boeken vervat is, te leren en te aanvaarden; niet de drogredenen der heidenen, niet de verzen van de dichters, niet het bedrog der wijsgeren, waarvan zij die ze horen rekenschap moeten geven; maar die liefelijkheid — zeg ik — en opperste wijsheid, die de erfenis Gods heet, dierbaar bezit van hen die Zijn kinderen zijn, omdat daarin de leer vervat is, die men moet liefhebben boven al het andere; die leer die de profeten predikten, waarvan de patriarchen wisten door de Heilige Geest, die de Zoon van God verklaard heeft, toen Hij neerdaalde op de aarde en onder de mensen woonde; die leer, door welke Hij ons openlijk toonde wat wij moeten mijden en wat wij moeten doen. Dit is de wijsheid, dat zij door die psalmen ons beuigt, de hemelse dingen lief te hebben en de aardse dingen te versmaden. Dit is het licht voor ons pad en de weg tot ons heil. Daaruit worden wij onderwezen hoe wij God moeten liefhebben boven alles en onze naaste als onszelf, hoe wij moeten geloven dat God de Almachtige is en hoe wij Hem zien op de troon van Zijn majesteit, en hoe Hij de rechtvaardigen (goeden) beloont en de kwaden straft. Het is die heilige wijsheid, die voortkwam uit de mond Gods, die verborgen bleef voor de wijsgeren, de sofisten, de astrologen, de denkers; en die geopenbaard werd aan ongeciviliseerde en ruwe herders.

Maar ach, gij die een voorbeeld van nauwgezetheid moe(s)t zijn en die het zijt van nalatigheid, voortkomend uit onbekendheid met het Woord van God en uit de afkeer om dat te lezen, maar daartegenover dagelijks tracht de waarheid te verkrijgen om zielen te verzorgen en begerig zijt om geëerd te worden in de samenkomsten en meesters genoemd te worden — gij zijt het die de wet van God vertreedt en haar minacht als de dood. Maar indien valt hij die een pilaar in de tempel scheen te zijn, hoeveel te meer zal het volk vallen.

Leert daarom spoedig de wet van God, leest en verstaat haar, leest haar bedoeling (inhoud) in het bijzonder in de Psalmen van David, zo vol van Goddelijke lof — en gij zult iets vinden, dat zachter is dan olijfolie, kostbaarder dan goud, zuiverder dan fijn zilver. Het is dat, wat met name de mensen, die zich aan God overgeven, opwekt; voedsel voor de armen, licht voor de harten; het zuivert de taal, het stelt het geweten op de proef, het heiligt het hart, versterkt het geloof, verjaagt de verleiding, veracht de zonde. Het is dat, wat van onwetenden wijzen maakt, van kleinen groten; dat de geest in toom houdt, de lichtzinnigheid verbiedt, de smart verzacht; dat hoop geeft, de smarten heelt, de zieken versterkt, genade geeft aan die geloven; de koningen verootmoedigt; dat de armen en de nederigen uit de drek verhoogt; en ons de rechte en ware weg toont, die wij hebben te houden en te volgen.

Daarom — toen ik bemerkte, dat alleen Spanje in de Christenheid de Psalmen van David miste, die in de volkstaal berijmd waren, werd ik tot dit werk aangezet, opdat het volk zou verstaan en weten, hoe het daardoor Gode lof kon geven. Zo goed als ik kon berijmde ik een gedeelte daarvan, na vergelijking met de Hebreeuwse tekst, getoonzet op dezelfde muziek als de Franse Psalmen, opdat zij die dat willen ze kunnen zingen en de HEERE met hun verstand lof bereiden.

Daarbij verzoek ik de vrome lezer, dat hij, als hij er fouten en vergissingen in vindt, hetzij in de verbouw of in de druk (en ik zeg niet dat dit niet het geval is)

INHOUD

De wijsheid die van boven komt	J. K.
Een Spaanse psalmbundel	R. H.
De Geest des levens	H. J. J.
China (I)	J. M.
De tweede doopvraag (IV)	R. H. B.
Boekbespreking	H. W. de J., B. J.
Ingezonden	
Persschouw	C. V.
Kerknieuws	

ze zelf verbetert en corrigeert met even veel goede wil, als de auteur ze aanbiedt tot welzijn (zegen) van allen en in het bijzonder van de Spanjaarden. En als welke lezer ook bedenkt, dat niet iedereen alles kan doen, en dat ik de eerste geweest ben (na zoveel jaren dat er berijmingen in alle talen der Christenheid gekomen zijn) die heeft durven ondernemen wat verschillende mannen van meer wijsheid en wetenschap niet wilden doen vanwege het vele werk, of niet konden doen omdat het zo moeilijk is; dan neem ik voetstoots aan, dat ieder mij zal vergeven als hij iets onbekends opmerkt. En als een andere weg door het oordeel van wijze en geleerde mannen — aan wier correctie ik mij tenvolle onderwerp — zou worden gekozen; als dit mijn werk tevergeefs en nutteloos zou zijn geweest en ik het door mij gestelde doel niet zou hebben bereikt; als de krachten hebben gefaald; dan moge toch de wil te prijzen zijn. (Et si desint vires tamen est laudanda voluntas). En dat dan deze mijn wil later in de geest van andere en meer geleerde mannen de wil zal stimuleren om dit werk af te maken tot eer en glorie van de HEERE. Maar — zoals alle dingen in verloop van tijden te voorschijn komen — de tijd zal op het juiste ogenblik voortbrengen al dat overige, dat dient tot opbouw van alle Christenen met de hulp van God, aan Wie zij de eer en de heerlijkheid tot in eeuwigheid. Amen”.

Ziehier de „geloofsbrieven” van deze broeder in Christus. Wij mogen wel zijn bescheidenheid en nederigheid opmerken. De opkomende vraag, waarom de grootste helft der psalmen niet in het Spaans werd berijmd, blijft open. Ik vermoed, dat de wel berijmde psalmen de voorkeur kregen bijv. omdat de berijmer daaraan zelf — als een vervolgde om Christus’ wil — het meest troost had in zijn situatie; of dat hij, oppervlakkiger gezien, die het minst moeilijk vond; misschien ook, dat de Geest des Heren hem vooral inleidde in de psalmen die hij berijmde. En dat hij voorts door telkens andere verblijfplaatsen in die tijd van vervolging niet steeds de grondtekst en andere bronnen voor een juiste vertaling ter beschikking had.

Met dit wel unieke bezit van deze psalmbundel rees de vraag: wat daarmede in deze tijd aan te vangen? Le Quesne heeft onwillekeurig — als we de laatste volzin van zijn inleiding lezen — aan de toekomst gedacht, maar zeker niet vermoed, dat het drie en een halve eeuw zou duren, voor dat iemand aandacht zou krijgen voor zijn werk. Minder nog kan hij hebben bedacht, dat in deze tijd zijn psalmbundel (nu pas) weer voor het voetlicht zou komen. En minder nog, dat hij thans een broeder-Spanjaard er toe bracht, een begin te maken met een nieuwe moderne berijming. Het eerste stekje daartoe is uitgezet. Psalm 1 is klaar gekomen en uitgegeven; de berijmer kwam daarna gereed met Psalm 42, die binnenkort verschijnt. Beide psalmen worden in Spanje en in Spaans sprekende landen in Amerika in duizenden exemplaren verspreid. In welke mate, in welk tempo, dit werk zal mogen worden voortgezet, hangt niet aan mensen. De HEERE alleen kan door de krachtige doorwerking van Zijn Geest dit begonnen werk voorspoedig maken en zegenen. Geve Hij velen te verstaan — velen in Spanje en elders — de „heerlijkheid der Psalmen als Liederen des Verbonds”.

Rijswijk (Z.H.)

R. Huizenga.

De geest des levens

„Zo is er dan nu geen veroordeling voor hen, die in Christus Jezus zijn. Want de wet van de Geest des levens heeft u in Christus Jezus vrijgemaakt van de wet der zonde en des doods. Want wat de wet niet vermocht, omdat zij zwak was door het vlees — God heeft, door zijn eigen Zoon te zenden in een vlees, aan dat der zonde gelijk, en wel om de zonde, de zonde veroordeeld in het vlees, opdat de eis der wet vervuld zou worden in ons, die niet naar het vlees wandelen, doch naar de Geest. Want zij, die naar het vlees zijn, hebben de gezindheid van het vlees, en zij, die naar de Geest zijn, hebben de gezindheid van de Geest”.

Rom. 8 : 1—5.

In het voorgaande hoofdstuk heeft Paulus vastgesteld, dat er van de mens-onder-de-wet niets te verwachten is. Dat ligt niet aan de wet Gods, die heilig en goed is. Maar dat ligt aan de mens, die verdorven is. Het einde van dat hoofdstuk was: „Ik, ellendig mens! Wie zal mij verlossen uit het lichaam dezes doods? Gode zij dank door Jezus Christus, onze Here! Derhalve ben ik zelf met mijn verstand dienstbaar aan de wet Gods, maar met mijn vlees aan de wet der zonde”.

Daaruit trekt hij nu de gevolgtrekking, dat er „geen verdoemenis of veroordeling is voor hen, die in Christus Jezus zijn”. Buiten Christus is er alleen maar verdoemenis. Ook voor alle godsdienstige mensen, die uit de wet leven. Geen wetswerken, geen godsdienstijver nog zo groot kan een mens vrijmaken van Gods gericht. De toestand van de mensheid, zonder de genade van Christus, is hopeloos. Zo blijft er dan niets anders over dan van Zijn genade te leven. Tegenover de armoede van de mens buiten Christus staat de rijkdom van de mens-in-Christus.

Als Paulus spreekt van mensen „die in Christus Jezus zijn” dan bedoelt hij de gelovigen, allen en een ieder. Wij vinden het maar een vreemde uitdrukking: „in Christus zijn”. Vooral wanneer wij bedenken, dat Paulus ook soms zegt dat „Christus in ons” is. Iemand heeft dat vergeleken met de uitdrukkingen: Wij zijn in de lucht en de lucht is ook in ons. Maar dat helpt ons dunkt mij niet veel.

In elk geval wil Paulus zeggen, dat de gelovigen bij Christus behoren. Heidenen spraken van een opgaan in de godheid, zodat een ingewijde in de mysteriën kon zeggen van z'n god: „Ik ben gij en gij zijt ik”. Van zulk een opgaan van Christus in de gelovigen spreekt de Schrift niet. Als Paulus schrijft, dat de heiligen „in Christus” zijn en dat „Christus in hen” is, dan wil hij zeggen, dat zij van Christus zijn en dat Christus van hen is. Hij is hun Eigenaar en zij zijn het eigendom van Hem. Daar er voor Christus geen verdoemenis is, is er ook voor allen die bij Hem behoren geen veroordeling.

***

Die vrijmaking van het gericht schrijft Paulus in vs 2 toe aan „de wet van de Geest des levens”. Het woord „wet” heeft hier de betekenis van beheersende macht. Het is de macht van de Geest die ons doet leven.

We kunnen ook wel zeggen: de heerschappij van de Geest doet ons leven. Een wet is een beheersende kracht of macht. Aan het slot van vs 2 spreekt de apostel van „de wet der zonde en des doods”.

Als heidenen of als joden leefden zij, vóór hun bekering tot de Here Jezus, onder de macht der zonde en bijgevolg onder de macht van de dood. Heel hun bestaan was een gestadige dood. Met al hun ijveren voor de wet kwamen de joden niet tot echt leven. En met al hun godsdienstigheid kwamen de heidenen niet tot vrede. Ze leefden niet als vrije kinderen Gods, maar als slaven van de afgoden. Ze waren niet vrij en blij, maar leefden in angst en vrees.

Dat is anders geworden toen ze tot geloof kwamen. Toen werden ze opgenomen in de gemeenschap van Christus Jezus. Dat wil zeggen: toen kwamen ze onder de macht of heerschappij van de Geest. Want de Geest is de Geest van Christus. Hij en de Heilige Geest zijn wel onderscheiden, maar niet te scheiden. Jezus Christus is vrij van zonde en

dood. Hij heeft de Geest ontvangen zonder maat. En nu zijn allen die in Hem geloven onder de macht van de Geest en die maakt hen vrij van de heerschappij van zonde en dood. Dat geldt niet alleen van de gelovigen te Rome, maar van allen die het leven buiten zichzelf in Jezus Christus zoeken.

***

Die vrijheid kon de wet of de wetsbedeling niet geven. Geen enkele wettische godsdienst kan een mens tot vrijheid en vrede brengen. Allen, die menen door wetsonderhouding de vrijheid wel te verdienen, komen bedrogen uit. De wet is wel heilig en goed. Maar zij is zwak door het vlees. De wet kan met het verdorven vlees niets beginnen. Met „vlees” wordt hier de mens bedoeld zoals hij is zonder de genade van Jezus Christus. We mogen dus wel zeggen: de wet kan met verdorven mensen niets goeds bewerken. Zij prikkelt het vlees, dat is de mens-van-nature alleen maar tot verzet tegen God. Zij zegt tot de mens: Gij zult. En de enige uitwerking is dat deze zegt: Ik wil niet. Zo is de wet en elke wettische godsdienst onmachtig om van zonde en dood te redden.

Maar wat de wet niet kon, dat heeft God gedaan. Door zijn eigen Zoon te zenden. In deze wereld „verloren door zonde en schuld”. Dit laatste drukt Paulus uit in deze woorden: „in een vlees, aan dat der zonde gelijk”. De Zoon van God is ons in alles gelijk geworden, uitgenomen de zonde. Zijn vlees, Zijn vleeselijk of menselijk bestaan was niet zondig. Maar hij was wel door zonde-machten omringd en werd door de duivel verzocht en verkeerde in een wereld van ongerechtigheid.

Dit deed God „om de zonde”, ter oorzaak van de zonde. Het lijkt me een ijdele vraag of Gods Zoon ook in de wereld zou gezonden zijn als er geen zondeval was geweest. Maar nu de zonde in de wereld gekomen is en daarmee de dood, heeft God Jezus Christus gezonden om de zonde te veroordelen en haar macht te breken.

God heeft „de zonde veroordeeld in het vlees”. Dat lijkt geen gemakkelijke uitdrukking en er is veel verschil over de betekenis. Het komt mij voor, dat Paulus dit wil zeggen: God heeft zijn Zoon in de wereld gezonden om de zonde als zonde aan de kaak te stellen en te veroordelen. Waar komt de macht en de verdorvenheid van de zonde het sterkst uit? In wat de mensen met de Here Jezus hebben gedaan. In Hem verscheen Gods genade. Door Hem straalde Gods wellwillendheid in deze wereld uit. Men zou verwachten, dat Gods schepselen Hem met gejuich zouden begroeten. Maar wat heeft de zonde bewerkt? Dat joden en heidenen Hem hebben bespot, geplaagd, gehoond, verworpen en gedood. Zó heeft God de zonde aan de kaak gesteld. Maar zó heeft Christus ook het oordeel over de zonde gedragen. Hij is overgeleverd om onze overtredingen en opgewekt om onze rechtvaardiging. (Rom. 4 : 25).

***

Het doel van het zenden van de Zoon was, dat „de eis der wet vervuld zou worden in ons, die niet naar het vlees wandelen doch naar de Geest”. Dit kan zo worden verstaan, dat in het leven der gelovigen aan de eis der wet zou worden voldaan door een godzalige wandel. Maar het woord, dat door „eis” is vertaald kan ook betekenen: vrijspraak. En dat spreekt mij meer toe. Het oordeel is gedragen door Christus, maar de vrijspraak komt ten goede aan de gelovigen. Wij zijn de verdoemenis waard, maar Christus heeft haar op zich genomen. Hij heeft zo de vrijspraak voor ons verworven en daaraan krijgen we deel door het geloof. De gelovigen zijn in en door Christus rechtvaardigen en wandelen niet naar het vlees maar naar de Geest.

„Naar het vlees” leven is: in ongelof leven. De wortelzonde is ongelof en de daaruit voortspruitende zonden zijn menigvuldig: afgoderij, nijd, haat, toorn, hoerij, eerzucht, heerszucht en wat er verder maar „vleselijk” is. Zonder de genade van Jezus Christus is er alleen maar een leven naar het vlees. Daarbij moeten we niet maar denken aan het lichaam en speciaal „lichamelijke” zonden. Naar het vlees leven is niet maar leven in hartstocht en ontucht enz. Maar heel de mens is van nature vleselijk, naar lichaam en ziel en

geest, met hoofd en hart, van top tot teen om zo te zeggen.

Tegenover het wandelen naar het vlees staat het wandelen naar de Geest. Met recht wordt Geest geschreven met een hoofdletter. Hier is geen sprake van een tegenstelling in de mens, tussen een lager en hoger deel. Als of zijn lichaam bijv. slecht zou zijn, maar z'n geest zuiver. Maar het gaat om de tegenstelling tussen de ganse mens in z'n verdorvenheid en de Heilige Geest. Naar de Geest leven is leven naar de regel van de Heilige Geest. Leven uit het geloof, naar Gods wet en tot Gods eer. Wandelen naar uitwijzen van het Evangelie. Zich laten beheersen niet door eigen wil en zin, maar door de Geest van Christus. We mogen ook wel zeggen: zich laten beheersen door het Woord van Christus. Want Geest en Woord zijn niet te scheiden. Wie het Woord wederstaat wederstaat de Geest. En wie zich door de Geest laat leiden, laat zich door het Woord beheersen. „In Christus zijn” en in de Geest zijn” zijn niet twee toestanden maar één.

***

In vs 5 vervolgt Paulus: „Want zij die naar het vlees zijn, hebben de gezindheid van het vlees, en zij, die naar de Geest zijn, hebben de gezindheid van de Geest”. Naar het vlees betekent: naar de regel van het vlees of overeenkomstig het vlees. Dit kan in de Schrift allerlei betekenissen hebben.

De eerst voor de hand liggende betekenis is wel: het zwakke, slappe deel van het lichaam, in tegenstelling met het meer vaste gebeente. Dan krijgt het de betekenis van de ganse mens als zwak en broos en vergankelijk. Vervolgens de mens in z'n zondige aard, die zich verzet tegen God en door anti-goddelijke krachten wordt beheerst.

Zij nu, die hun bestaan hebben naar de regel van het vlees bedenken ook wat bij het vlees behoort. De gedachten en begeerten en strevingen van de goddelozen richten zich naar al wat vleselijk is. Soort zoekt soort zouden we kunnen zeggen. Het vlees zoekt de begeerlijkheid van het vlees en de grootsheid van het leven en de begeerlijkheid der ogen. Daarbij moeten we niet alleen denken aan wat wij zedeloos noemen in de bekende betekenis van het woord. Maar er is ook vleselijke godsdienstigheid, die zichzelf streelt en behaagt. En bij „bedenken” moeten we niet slechts denken aan een actie van het verstand. Maar ook aan gevoelens, begeerten, strevingen. Met andere woorden: aan al wat in ons is. En dat bedenken van het vlees leidt tot wandelen naar het vlees. Daarmee is het leven van heidenen en joden, van beschaafden en onbeschaafden, van heren en knechten getekend. Zonder de genade van Jezus Christus is er alleen maar een bestaan naar het vlees en een bedenken van het vlees en een wandelen naar het vlees. Dat geldt dus ook van de beschaafde humanist en van de man van hoge cultuur.

Daarentegen hebben zij, die naar de Geest zijn, het bedenken van de Geest. Zij bedenken niet wat hun boze aard begeert, maar zij richten zich naar het begeren van de Heilige Geest. Zij verzaken eigen wil en richten zich op de wil des Geestes. Dat is de wil van God en van Jezus Christus. Zij bedenken de dingen die boven zijn en niet die beneden zijn.

Dat wil niet zeggen, dat de gelovigen zich uit dit leven terug trekken en in een klooster gaan. Maar in dit volle leven, vol van verzoeking, begeren ze lichaam en ziel rein te bewaren en hun leven aan de HERE te wijden. Wij denken bij „geestelijke” dingen gewoonlijk aan bidden en bijbellezen en kerkgang. Dan knippen we het leven in twee stukken, waarbij de dagen der week hoofdzakelijk gevuld zijn met onheilige, stoffelijke zaken. Dan is handel handel en geld is geld en vlees is vlees en dat moet ook zijn rechten hebben. Terwijl dan één dag per week de enkele minuten per dag worden besteed aan die zogenaamde „geestelijke” zaken. Maar die tweedeling leert ons de Here niet.

Hij wil dat wij in het volle, dagelijkse leven van handel en bedrijf, van liefde en huwelijk, van sport en spel zullen bedenken de dingen des Geestes. Die zouden we kunnen samenvatten in de woorden van Fil. 4 : 8: al wat waar is, waardig, rechtvaardig, rein, beminlijk, welluidend, deugdelijk en loffelijk.

H. J. Jager.

China

I

In de derde jaargang van ons blad (8 januari 1960) hebben wij eens geschreven over ervaringen van christenen in China. Het waren ervaringen van christenen, die niets hebben verwacht van een compromis met het communistisch regiem; van christenen, die niet wilden meedoen met de zogenaamde „vaderlandse beweging”. Er waren in China ook andere christenen. Christenen, die van mening waren dat men wel met het communistisch regiem op goede voet zou kunnen leven. Mensen die het goed met iedereen en met zichzelf meenden, maar die de ware aard van het communistisch systeem niet onderkenden. Wij noemen ze de christenen van de „derde weg”. De korte kerkgeschiedenis in China nadat de rode vloedgolf het land heeft verzwolgen en een gigantische staatkundige, maatschappelijke, sociale en familie-revolutie heeft te weeggebracht, die in de wereldgeschiedenis haar weerga niet kent, heeft wel zoveel duidelijk gemaakt, dat de christenen van de „derde weg”, van het compromitteren met het regiem, verraders geworden zijn van hun broeders, juddassen die hun Heer hebben verraden. Dit laatste hebben zij niet bedoeld toen zij zich tot een werktuig van het rode regiem lieten maken. Zij hebben dat ook niet voorzien. Maar het is er op uitgelopen. De rode heersers wisten wat zij wilden. Zij lieten de christenen niet op de brandstapel zetten. Zij wisten dat het bloed der martelaren altijd het zaad der kerk is geweest. Daarom geen martelaars. Zij lieten op een geraffineerde wijze christenen optreden tegen hun medechristenen. Hun medechristenen beschuldigen van de grootste zonde. De grootste zonde, de enige zonde waarvan in het rode China gesproken wordt en die zwaar gestraft wordt, is tegen het Volk (met een hoofdletter) zijn en de welvaart van het Volk „tegenhouden”. Men is tegen het Volk wanneer men relaties met westerse „imperialisten” onderhoudt. Men houdt de welvaart van het Chinese Volk tegen als men relaties heeft met zendingsinstanties in Amerika of Europa. Het regiem ging niet tegen de christelijke Godsdienst te keer. Er was — zo heette het — Godsdienstvrijheid. De Staat bemoeide zich niet met de Godsdienst van de burgers. De christenen, die met de strafrechter in aanraking kwamen, kwamen daarmee in aanraking omdat zij be-

schuldigd waren van heulen met de „imperialisten” uit het westen, met de vijanden van het Chinese Volk. Zij werden door de rechter veroordeeld en zwaar gestraft om politieke redenen. Gestraft wegens Volksverraad of iets dergelijks. Zo werden ze aan het Chinese Volk voorgesteld en met verachting overgoten.

Wat wij in het nummer van 8 januari 1960 vertelden, hebben we toen ontleend aan een publicatie van het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden dat een vijftal mensen uit het Verre Oosten afkomstig, nauwkeurig heeft laten ondervragen omtrent hun wederwaardigheden in het communistisch geregeerd gebied in het Verre Oosten ondervonden. Vier van deze vijf mensen waren dominees. De vijfde was directeur van de afdeling „godsdienst” van een nieuwsbureau. Alle vijf mensen geboortig uit China of Korea. Alle vijf droegen Chinese namen. Zij hebben aan den lijve ondervonden wat de communisten hun tegenstanders voor tormenten aandeden en aandoen. We willen onze lezers graag nog eens wijzen op dit artikel. De feiten zijn schrikkelijk.

We houden ons opnieuw met China bezig. Niet met de politiek, de economie, de sociologie of de ideologie van het Chinese communisme tenzij dan indirect. Met het kerkelijk leven.

De laatste jaren zijn er treffende publicaties over en uit China verschenen. Sommige van deze publicaties zijn in ons eigen Nederlandse taal verschenen. Ik noem hier in de eerste plaats een boek van Louis Barcata dat in de prisma serie is uitgekomen. De titel luidt: China gaat zijn eigen weg. Barcata is een journalist, afkomstig uit Tirol. Op de rug staat dat hij van 1939 af als correspondent Europese landen en hoofdsteden heeft bezocht „van Athene tot Helsinki”. De grondslag voor dit boek — zo deelt hijzelf mee, — wordt gevormd door een serie artikelen die hij heeft geschreven in opdracht van de „Presse”, maar die ook in ettelijke andere bladen uit West-Duitsland en Zwitserland werden gepubliceerd. De inhoud van zijn boek bestaat uit vlotte beschrijvingen van zijn ervaringen en belevenissen in China toen hij dat land bereisde. Een merkwaardigheid van het vlot geschreven boek is, dat de schrijver de stand van zaken zoals hij die aantrof in China vergelijkt met gelijksoortige standen van zaken in Rusland, het andere en

oudere communistische experiment op aarde. Hij kent namelijk ook Rusland. En zijn vergelijkingen zijn vaak zeer interessant. Hij heeft gepoogd op journalistieke manier tot een doorgronding te komen van de geheimen achter het „bamboe-gordijn”, waarachter nog veel moeilijker is door te dringen dan achter de geheimen achter het „ijzeren gordijn”. Hij kent de problematiek van de geweldige veranderingen in het vroegere z.g. „Hemelse Rijk” ontstaan door de ver doorgevoerde marxistische methoden voor maatschappij-inrichting en zulks naast, en in afwijking van en zelfs in tegenstelling met die methoden in de Sovjet-Unie. Op de eerste bladzijde heeft hij een citaat geplaatst uit een gesprek door hem gevoerd met een jonge Russische diplomaat in Bangkok. Dat luidt: „Vandaag de dag discussiëren we nog over kapitalisme en communisme. Morgen zullen wij beiden, u en ik, nog slechts over China praten”.

Barcata is geslaagd in het plaatsen van rake opschriften boven de hoofdstukken. „Koelies op de troon van de Zoon des Hemels”. „China's muren zijn hoger dan ooit”. „Zes mannen heersen over 650 miljoen mensen”. „De tijger van Formosa”. Dat gaat over een ontmoeting met de bejaarde, taaie Tsang Kai Tsek, „Het pistool van Formosa”. „Vijand „no 2” heet Japan”. „Is China een gevaar voor de vrede?”

In een uitvoerig hoofdstuk over de binnenlandse revolutie handelt de schrijver in een afzonderlijk onderdeel over de kerk. Hij is zelf rooms katholiek. Misschien is dit de reden, dat we niets horen over de protestantse christenen, die er in China behoorlijk wat geweest zijn door o.m. de zendingsarbeid van de Presbyteriaanse kerken uit Noord-Amerika en door het werk van de China Inland Mission, indertijd door Hudson Taylor uit Engeland begonnen en door vele arbeiders in het evangelie voortgezet. Vóór de rode revolutie waren er in China in studentenkringen en op het platte land bij de boeren, zeer vele christenen. Er waren werkelijk talloze bijbelinstituten, inrichtingen waar jonge mannen en vrouwen onder leiding van zendingsmensen werden opgeleid. Er waren christelijke ziekenhuizen enz. enz. Van dit alles en nog veel meer merkt men bij Barcata niets. Hij vermeldt zijn gesprekken met de priesters van het „katholieke diocees” Peking. Zij hebben hem uitgelegd dat de gemiddelde Chinese het gevoel een onderdaan te zijn, eeuwenlang heeft vereenzelvd met religie en dat het zuivere boedhisme, zoals dat tegenwoordig nog beleden wordt door de Siamezen, in het „Rijk van het Midden” al spoedig met

De tweede doopvraag

IV

Tot nu toe handelden wij over de tweede doopvraag. Is uit deze oude liturgieën ook op te maken, hoe de oude Gereformeerde Kerk handelde met het oog op de toelating van de jonge leden tot het heilig avondmaal? Welke eisen stelde men toen met het oog op de kennis van de Heilige Schrift en de kerkelijke leer? Eiste men toen grondige kennis van de drie formulieren en moesten de leerlingen hun instemming met deze formulieren betuigen? Laat ons zien.

In het boekje uit 1566 vinden we tussen het doopformulier en het avondmaalformulier een onderdeel met het volgende opschrift:

VOLGHT een korte ondersoeking des Geloofs voor degene die sich tot de Gemeente begeven willen.

Hierop volgt in vragen en antwoorden een soort catechismus. Het is de bekende „Een korte ondersoeking des gheloofs, ouer de ghene die haer tot de Duydtsche Ghemeinte: die te Londen was, begheven wouden” van de hand van a Lasco. Datheen vond dit geschrift blijkbaar zeer geschikt om ook in de Nederlandse kerken gebruikt te worden voor de toelating tot de tafel des Heren. Het bestaat uit 40 vragen en het heeft, zoals bijna alle reformatorische catechismi, tot substantie de kennis van de drie hoofdsommen der christelijke leer: de tien geboden, de twaalf artikelen en het Onze Vader. Om enigszins een indruk te geven van dit geschrift, drukken we een paar vragen en antwoorden af:

1. Hoe sijt ghy in u herte versekert / dat ghy een lidmaet der Gemeente Christi sijt?

Antw.: Wt dien dat de heylige Geest tot mijnen Geest getuyght / dat ick een kindt Godes des Vaders sy / doer Jesum Christum sijne Sone / ende mijnen oppersten Priester / welke wy / doer de heylige offerhande sijns lichaems / ende wtstortinghe sijns bloeds van mijne sonden ghesuyvert heeft.

Ick ghevoele oock boven dien / dat ick doer den Geest Godes tot de gehoorsaemheyde der geboden Godes gheroert werde.

Bizonder sober is de uitleg van het artikel van de opstanding des vleses en het eeuwige leven:

Ten letsten / dat se (hoe seer se hier veracht sijn) nochtans ten letsten dage / in haer eyghene Lichaemen verrijzen sullen / ten eeuwigen leven. Ghelijckerwijs de ongeloofige / op sullen staen / ter ewiger schanden ende verdoemnisse.

Interessant is wat over de kerk wordt gezegd:

eerst in vraag 21: Wat verstaet ghy mit dese woorden. Een heylighe alghemeyne Christelicke Kercke?

Antw.: Dat is: Ick bekenne / dat Christus Jezus / in dese boose weerelt / sijn seker vergaderinge der gheloouigen heeft waeraf ick my bekenne een lidmaet te sijn.

Later, in vraag 24, wordt gevraagd: Magh oock dese waerachtige Ghemeynte Christi wtwendelick eennichsins bekent werden?

Antw.: Jaese: In sonderheit wt drie teekenen. Te weten: Wt de oprechte verkondinghe des woorts Godts: Wt het rechtsinnich wtcrechten der Sacramenten: Ende wt het nerstich gebruyc der Christelicke straffe.

Men ziet de grondvormen van de latere catechismi en vragenboekjes reeds aanwezig, zij het met interessante variaties.

Belangrijk voor ons onderwerp is ook, dat reeds terstond aan het einde van deze „Korte ondersoekinghe” de bekende vragen voorkomen, die men thans nog aan het einde van het Kort Begrip in onze Psalmboekjes vindt. Die dateren dus reeds van de oudste grondvorm van de Gereformeerde Kerk in ons land en in de vluchtelingenkerken. Het is de bekende epiloog:

Als de ghene die hem totter Ghemeynten begeuen wilt / dese hoofdstucken in den grondt bekent / ende beleden heeft: so vraeght men hem / of hy erghens in (der leeringhen haluen) eenighen twijfel heeft; opdat men hem genoegh doen magh. Indien hy segt: Jae so soeket men hem wt der Schrift te voldoen. Ende ist dat hy gherust is; so vraeght men hem / of hy voor hem genomen heeft by dese voorseyde leeringe te blijven / ende de weerelt te versaeken; ende een nieu Christelick leuen te leyden?

Ten eynde vraeght men hem oock / Of hy hem der Christelicker straffe wilt ghewillighlick onderwerpen?

Twelck hy ghedaen hebbende / so vermaent men hem tot vrede / liefde / ende eendrachticheit / met alle menschen /

het taoïsme en met de oeroude zinnebeelden van de voorouderverering tot een „bijgeloof-geloof” werd vermengd, dat niets anders moest bewerkstelligen dan het onderhouden van „goede betrekkingen” met een machtig bovenaards wezen. De chinees heeft het te allen tijde klaar gespeeld zijn religie met de universele aanspraken van de Zoon des Hemels in overeenstemming te brengen. De Zoon des Hemels — de titel van de vroegere keizers — sloeg onverbiddelijk toe wanneer hij vreesde dat men ergens pogingen deed zich aan zijn geestelijke macht te onttrekken. De uitspraak van het communisme dat godsdienst opium voor het volk is, was voor de chinezen in principe niets nieuws, aldus de roomse priesters in Peking. En de eis van het rode regiem dat iedere religieuze stroming zich ondergeschikt moest maken aan de heersende partij en haar wetten als het hoogste moest erkennen, kwam bepaald niet als een verrassing. Er kwamen wel moeilijkheden door dat het communisme atheïstisch was. Stelde men zijn wetten hoger dan de leer die uitging van de onderstelling dat er een God is, dan hief men met zulke wetten het bestaan van de religie op. Dit wekte verzet. Maar de communisten hebben met grote elasticiteit en, naar het mij voorkomt, met geraffineerde sluwheid gehandeld ten aanzien van de godsdienstige vraagstukken. Omstreeks 1950 toen de rode machthebbers aan het bewind waren gekomen, verklaarde de toenmalige algemeen secretaris van de communistische partij van China en de latere president van de Volksrepubliek, Lioe Sjao 'sji, „wij moeten voor langere tijd een politiek gaan voeren van vrijheid van geloofsbelijdenis en tijdens het verloop van de sociale omwenteling in geen enkel opzicht ingrijpen in de zaken die de religie betreffen”.

Barcata schrijft op bladz. 143 dat de fase van de sociale omwenteling, die natuurlijk boven alles gaat, nog niet schijnt te zijn afgesloten, „want de partij heeft tot dusver nog niet — of tenminste nog niet bijzonder hardnekkig — ingegrepen op het gebied van de geloofsbelijdenis”.

Dit is niet helemaal duidelijk. Weet de schrijver niet dat de bezittingen van de Roomse kerk door de regering zijn overgenomen? En dat niet alleen maar ook de bijbelinstituten en ziekenhuizen en scholen uitgaande van de westerse zending, allemaal al lang geleden door het gouvernement „in handen zijn genomen”. Natuurlijk ging dit onder het bekende voorwendsel dat de regering zich buiten de Godsdienstvragen hield en dat Godsdienstvrijheid volkomen gegarandeerd

was. Maar dat het hier ging om bestrijding van „imperialisme” van de koloniale mogendheden hetgeen het nieuwe Volk van China tot geen prijs om haar zelfs wil kon laten voortbestaan wijl deze imperialistische instellingen parasieten waren op het gezonde volksleven van China.

De Rooms Katholieke priesters hebben hem ook verteld dat de Roomse kerk geen vrede met het communisme heeft gesloten — „zoals het niet officiële hoofd van de bisschopsconferentie te Peking” zei, maar een „niet onvoordelige wapenstilstand”. Men lette goed op dat wat hier staat op blz. 147. Daar was een niet-officiële hoofd van een bisschopsconferentie. Dat is geen kleine zaak. Dat was natuurlijk een communistische officiële persoonlijkheid, die daar de lakens uitdeelde. En dat niet-officiële hoofd van een conferentie van roomse bisschoppen zei iets officieel wat niet waar was. Wat is nu waar? Wat deze communist die de teugels in handen heeft zegt, of dat wat buiten de officiële samenkomst de priesters Barcata hebben verteld of wijsgemaakt? Feit is dat de kerk in China niet meer onder het Vaticaan staat. Ze heeft geen contact meer met het buitenland. De „katholieke kerk van China leeft in een ontstellende eenzaamheid”. „Zij staat alleen. Zij heeft alles toegegeven wat zij — zonder God en de elementaire wetten van het katholicisme te verraden — zou kunnen prijsgeven”.

J. Meester.

BOEKBESPREKING

W. Brand - **Bevolkingsexplosie;** speciale salamander.

Uitgave van Querido's Uitgeversmaatschappij, Amsterdam 1961.
Prijs f 1,75.

Professor Brand, voormalig bevolkingsexpert van de Verenigde Naties en thans hoogleraar te Leiden, bespreekt in dit boekje van ruim 150 pagina's de groei van de wereldbevolking en haar problemen. De inleiding van het boekje is eenvoudig. In het eerste deel wordt uiteengezet waarom de wereldbevolking zo bijzonder snel groeit. De nu algemeen bekende factoren als daling van de sterfte en een gelijkblijvend geboortenniveau brengen een groei van 2% met zich mee. Dat is het dubbele van de groeiquote tussen 1930 en 1940, en een veelvoud van die van

vroeger eeuwen. Voortzetting van deze groei betekent over 40 jaar een wereldbevolking van meer dan 6 miljard mensen, d.w.z. het dubbele van thans. In het tweede deel gaat Brand de hulpbronnen die de mens heeft, na — voedsel, energie, grondstoffen. Hij concludeert in feite, dat de wereld als geheel, ondanks de spectaculaire technische vooruitgang; steeds meer tegen de befaamde verminderende meeropbrengsten van de Klassieke economen opbotst. De bouwgrond is op aarde beperkt, de opbrengsten zijn niet onbeperkt op te voeren, voorraden mineralen en brandstoffen nemen, vooral in de betere kwaliteiten, niet evenredig toe, water wordt schaars en vervangingsmiddelen zijn kostbaar. Kortom, de slotsom na deze twee hoofdstukken is dat Malthus en de Klassieke economen toch een juiste visie hadden en dat we ons, in het Westen, gedurende de laatste honderd jaar vergist hebben.

In het derde deel verklaart Brand waarom we deze vergissing maakten. Het niveau der geboorten is in het Westen steeds lager geweest dan in de onderontwikkelde landen thans; bovendien is het aanmerkelijk teruggedaan onder invloed van allerlei oorzaken; er waren, toen het Westen de wereldheerschappij bezat, vele lege gebieden waarheen emigratie mogelijk was; en de totale Westerse bevolking is slechts een fractie van de wereldbevolking.

De enige remedie, die een enorme wereldontwrichting als gevolg van de bevolkingsexplosie kan voorkomen, is een reductie van het geboortenniveau op grote schaal.

Brand bespreekt de vraagstukken, hiermede verbonden voor de verschillende werelddelen en wijdt een onderdeel aan cultuur, religie en seksualiteit. Hierin komen R.K., Protestantse, Islamietische, Grieks-Orthodoxe en andere theologische opvattingen aan bod. Hij is niet pessimistisch gestemd; de daling van het geboortenniveau zal er komen.

Tot zover over de inhoud.

Een waardeoordeel over dit boekje is gemakkelijker dan een gefundeerde mening over het onderwerp. Met de R.K. demograaf Prof. Zeegers — die „Bevolkingsexplosie” onlangs voor de radio besprak — ben ik van mening dat vele kerkelijke stemmen zich van het onderwerp veel te gemakkelijk afmaken. Temeer daar de tegenstanders van Brand's zienswijze veelal aan inconsistenties lijden. Men is tegen geboortenbeperking en verwerpt tegelijk economische ontwikkelingshulp. Hoe dan urbanisatie (waar ook al zwaren tegen zijn) en verpaupering, met als gevolg rijpwording voor het communisme

ende tot vredemaeking / indien hy met iemandt eenigh wtstaen heeft.

Men ziet: de oude Gereformeerde Kerk dacht er niet over de mensen een zware intellectualistische last op te leggen bij de toelating tot het heilig avondmaal. Er was geen spoor van leerdrijverij bij. Men stelde een reeks eenvoudige vragen op, die alle erop gericht waren de drie hoofdsommen, waarop alle reformatorische catechismi geconcentreerd zijn, te verduidelijken¹⁾. En men was nog tevreden ook, wanneer de catechisanten deze vragen „in den grondt” beken en beleden hadden.

In het boekje van 1580 van Van der Heyden vindt men eveneens tussen het doop- en het avondmaalsformulier iets dergelijks. Daar staat:

En corte Forme der belydinghe des Gheloofs, ghestelt na de orden des Catechismi, voor die hen totter gemeynten, ende den h. Aventmale Iesu Christi beghen willen”.

Het is een ander geschrift dan dat van a Lasco. Van der Heyden heeft in 12 vragen een antwoorden een korte bewerking van de H. Catechismus gegeven, een soort voorloper van het latere Kort Begrip. Ook dit geschrift is weer geconcentreerd op de drie hoofdsommen van het christelijk geloof. Van Langeraad deelt mede, dat in een aantal andere oude liturgieuitgaven, zelfs in die van Louis Elzevier van 1617, de „Korte Ondersoekinghe” uit de uitgave van 1566 nog voorkomt. Blijkbaar is die nog lange tijd gebruikt geweest.

Echter, zowel deze als die van Van der Heyden is tenslotte verdrongen door het voortreffelijke Kort Begrip van ds H. Faulkelius van Middelburg, opgesteld in 1608. We

vinden het reeds in de uitgave van Richard Schilders van 1611 met deze aardige inleiding:

...Alsoo oock sommige begeerende haer eerst te begheven tot het ghebruyck van des Heeren Auentmael seere bekommert sijn, omdat (so sy seggen) sy niet en weten wat men hun vragen soude, ende daeromme lange achter blijven, So heeft ons goet gedocht tot onderwijsinghe der eerste, ende tot aenleydinge der andere, dit kort begrip der Christelike Religie in druck uyt te gheven...

Faukelius heeft kennelijk in zijn geschrift gebruik gemaakt van het werk van a Lasco, Micron en Van der Heyden en van de Catechismus zelf. Het is nog steeds een uitermate bruikbaar geschrift. Ik heb zelf in de loop der jaren enige tientallen catechisanten, die uit de wereld of uit de roomse of andere kerken tot onze kerken kwamen, en die niet geschikt waren om bij de gewone catechisaties te worden gevoegd, dit Kort Begrip ingeprent en hen zo tot belijdenis des geloofs gebracht. Het is verbazend hoe zelfs de eenvoudigsten dit geschrift zich gemakkelijk eigen maken.

De dordtse synode heeft tenslotte in haar eerste zittingen nog besloten naast de Catechismus twee andere vragenboekjes op te stellen voor kinderen en eenvoudigen. In haar Postacta kwam ze daar echter op terug en volstond met een aanbeveling van het Kort Begrip²⁾.

Toen in 1923 de synode van Utrecht besloot een formulier voor het doen van belijdenis des geloofs vast te stellen, kwam een rapport ter tafel, door deputaten benoemd door de synode van 1920 opgesteld, waarin een soort enquête vervat was van de bij de

kerken toentertijd in omloop zijnde belijdenisvragen. Ik schrijf daaruit af de eerste vraag door Voetius opgesteld, die bij de meeste kerken in gebruik was:

1e. Verklaart gij de leer onzer kerk, voor zover (latijn: quousque) gij haar geleerd, gehoord en beleden hebt, te houden voor de ware en zaligmakende leer, overeenkomende met de Heilige Schrift?³⁾

Men lette op het: voorzover gij haar geleerd enz. Zelfs Voetius, die voor geen klein gerucht vervaard was, dacht er niet over degenen, die belijdenis deden, lasten op te leggen die zij niet dragen konden. Zou men bij het belijdenisdoen instemming eisen met geschriften, wier inhoud en draagwijdte tal van catechisanten niet of nauwelijks konden overzien? Want wat dat betreft: het was vroeger al niet anders dan thans. Van Langeraad geeft enkele bijzonder interessante aantekeningen door van een ouderling uit Utrechts gemeente in het midden van de zeventiende eeuw, die zijn kerkelijke ervaringen in een soort dagboek vastlegde. Hij tekende een keer aan (14 december 1626):

Drie jongelingen en 8 of 9 meisjes deden belijdenis in mijn bijzijn (of: met mijn medewerking), grotendeels zwakzinnig en te weinig onderwezen.⁴⁾

Dezelfde Van Langeraad, een onvermoeid speurder, diepte op uit de kerkeradsnotulen van Ridderkerk van 5 maart 1600!:

Is oock goet gevonden dat de litmaten die van nieuw haer tot de gemeente sullen begeven eerst haer ten huijse vanden predicant sullen laten vinden om daer ondersocht te werden in de artijckelen des geloofs enz. ende datmen daer nae dan een corte belijdenisse des geloofs

(dat men wil bestrijden) moeten worden voorkomen, laat men onbesproken. De economist wacht intussen met belangstelling op een consistent betoog van die zijde, en deelt Brand's economische en demografische diagnose.

Niet noodzakelijk daaruit voortvloeiend zijn therapie, die neerkomt op geforceerde geboortenbeperking o.a. d.m.v. legalisatie van abortus. Dit is een vergrijp aan het leven van ongeboren kinderen, en zolang het Westen niet veel radicaler en grootscheepser economische hulp biedt, behoeft deze uitweg ook niet als de enig mogelijke te worden voorgesteld. De wet van de verminderende meeropbrengsten werkt wel, maar de mens kan de versnelling van de techniek ook overzee op gang brengen. En daarover is Brand te vlot heengegaan. Hij laat veel ongenoemd, o.a. dat lager-waardige ijzerertsreserves door middel van erts-preparatie-installaties rendabel benut kunnen worden. Op pag. 79 staat ook een lapsus: omdat de investeringskosten van een kerncentrale hoger zijn, is de kostprijs per stroomeenheid nog niet hoger. Ik zie dan ook meer perspectief in economische en technische hulp dan hij, hetgeen de mogelijkheid openlaat van een meer natuurlijke en geleidelijke daling van het geboortenniveau in de arme landen. Dat die daling komen moet kan niet worden betwijfeld.

H. W. de Jong.

Prof. Dr B. J. Oosterhoff,
Israëls profeten.
Bibl. van Boeken bij de Bijbel,
Bosch en Keuning, Baarn.
Prijs f 2.90, bij abonnement op de serie f 2.25.

Prof. Oosterhoff, hoogleraar aan de Theologische School van de Christelijke Gereformeerde Kerken, heeft een goed boekje geschreven. Het herinnert veelszins aan het boek van Prof. Dr G. Ch. Aalders, De profeten des ouden verbonds, maar het houdt natuurlijk rekening met wat in later tijd over het profetisme in Israël geschreven is. De auteur stelt zich op het fundament der Schriften: in het woord der profeten hebben we te doen met het Woord Gods.

In het eerste hoofdstuk wordt gehandeld van het verschijnsel der profeten. Het tweede hoofdstuk spreekt van de schriftprofeten, dat zijn die profeten die ons in het Oude Testament hun geschriften hebben nagelaten.

Hier wordt ons een summier overzicht geboden van de inhoud der profetieën. De auteur gaat voorbij aan vraagstukken als „de tweede en de derde Jesaja”. Vrij algemeen is namelijk de opvatting dat de hoofdstukken 40—55 van de profetieën van Jesaja niet van deze profeet afkomstig zijn, maar in de stijl van Jesaja geschreven zijn tijdens de ballingschap, en voorts dat de resterende hoofdstukken nog van een derde profeet afkomstig zijn, uit de tijd ná de ballingschap. Vervolgens wordt gehandeld over: Wat is een profeet? De oorsprong der profeten, de inspiratie der profeten, de prediking der profeten, profeet en cultus, Messiaanse verwachtingen, profetie en vervulling, symbolische handelingen, ware en valse profeten, de geschriften der profeten, profeet en apokalyptikus.

Zonder tekort te willen doen aan het andere goede, wil ik met name mijn instemming betuigen met hetgeen prof. Oosterhoff schrijft over voorlopige en uiteindelijke vervulling van de profetie. Op blz. 115 spreekt hij over de bekende profetie uit Jes. 7 : 14, die in Matth. 1 : 23 toegepast wordt op de geboorte van den Here Jezus: zie de jonkvrouw zal zwanger worden en een zoon baren, en zij zal hem de naam Immanuël geven. Terecht zegt prof. Oosterhoff dat deze profetie in eerster instantie betrekking heeft op de geboorte van een kind in de dagen van koning Achaz, en dat zij een nadere vervulling vindt in de geboorte van Jezus. Al te zeer heerst de gedachte dat profetie toekomstvoorspelling betekent en dat de zogenaamde Messiaanse profetieën rechtstreeks de komst van Christus voorzeggen. En dit geldt dan ook de genoemde profetie. Maar profetie is niet voorspelling, en vervulling is niet het uitkomen van de voorspelling. De auteur zou er goed aan gedaan hebben m.i., nog wat breder en dieper op het „begrip” vervulling in te gaan. En misschien had hij dan ook nog iets kunnen zeggen van de menigmaal wat eigenaardig aandoende wijze waarop in het Nieuwe Testament gesproken wordt van „vervulling” van een Oudtestamentisch Schriftwoord. Intussen: het gebruik van het Oude Testament in het Nieuwe vergt een boek — of nog meer dan één — op zichzelf.

De taal wordt helaas hier en daar wat slordig gebruikt: ik heb verschillende aanstrepingen gemaakt. Dit doet echter niets af van de verdienste van het boek als „boek bij de Bijbel”.

A.

B. J.

INGEZONDEN

KUNNEN WE DIT VERANTWOORDEN?

Met deze vraag zouden we ons gaarne openlijk en direct willen richten tot alle vrijgemaakte docenten aan niet-vrijgemaakte inrichtingen voor middelbaar onderwijs.

U hebt allen, broeders, meermalen kunnen lezen de oproepen zoals deze uitgingen van de Besturen der drie Verenigingen voor Gereformeerd middelbaar en voorbereidend hoger onderwijs in ons land, te weten te Rotterdam, Amersfoort en Groningen. Waarschijnlijk is het u bekend, hoe weinig weerklank deze oproepen gevonden hebben.

Onbevoegde en zeer jonge krachten bieden zich dikwijls spontaan aan, maar de ervaren broeders zwijgen of weigeren.

„Groningen” heeft onder andere dringend behoefte aan een classicus, ervaren genoeg om de gymnasium-afdeling van het in september te openen Lyceum te kunnen opbouwen.

„Amersfoort” kan geen rector vinden om te starten.

„Rotterdam” worstelt met vele vacatures, evenals „Groningen” en „Amersfoort”.

Zijn ze er niet?

Er zijn voldoende vrijgemaakte krachten in ons land voor alle vrijgemaakte scholen.

Waarom komen ze niet?

Deze vraag is niet alleen en niet in de eerste plaats te richten tot de betreffende broeders docenten. Wij zijn ons dat goed bewust.

Deze vraag dringt ook zeer ernstig tot zelfonderzoek door alle Christenen in en buiten de Besturen der scholen en de onderwijzers- en lerarencorpsen. Deze vraag mag ook eerbiedig gericht worden tot Hem, Die zegt „kom” en ze komen.

Maar daarom klempt ze des te meer voor de bovenbedoelde broeders docenten!

Wat weerhoudt hen zich voor dit onderwijs te geven?

Vele bezwaren, die genoemd worden, kunnen we niet weerleggen.

Vrijgemaakte scholen zijn geen „ideale” scholen, omdat het scholen van en voor en door vrijgemaakten zijn.

Zwijgt gij stil, want wij weten het zeer wel en willen u niet „tegenspreken”. Maar is dat een eerlijk argument, een Christelijk argument om uw afzijdig houden te verantwoorden?

Waar wacht u dan op?

Op „ideale scholen” met „ideale Besturen”?

Dan zullen de ouders met hun kinderen wel altijd tevergeefs op u wachten.

graag in de schoenen van coll. Francke tegenover prof. Jager staan. En dat het „Gereformeerd Gezinsblad”, dat ons aller blad wil zijn, zulke artikelen maar voetstoots opneemt, strekt dit blad en zijn redactie niet tot ere.

Enschede

R. H. Bremmer.

(nae ouder gewoonte) in de Kercken camer doen sal, welke sy met haer jae woort bevestigende, als dan sullen aengenomen werden.⁵⁾

Ook hier weer: het gaat om de artikelen des geloofs en een korte belijdenis des geloofs.

***

Met verbazing las ik tenslotte het antwoord van coll. Francke aan coll. Verhey. Daarin wordt zelfs verklaard, dat de drie formulieren **goddelijk** gezag over ons zouden hebben. Alsof de gereformeerden niet steeds hebben onderscheiden tussen de Heilige Schrift als norma normans en de confessie als norma normata. Francke gebruikt in feite dit syllogisme: a. De Heilige Schrift heeft voor ons goddelijk gezag. b. De confessie is uit de Heilige Schrift genomen. c. Derhalve heeft de confessie goddelijk gezag. Maar voor wij ons door deze syllogismen laten malen, mogen wij wel bedenken, dat in de confessie de inhoud van de Schrift door **mensen** is samengevat, en dat die confessie daarom altijd appellabel blijft aan de Heilige Schrift. Een menselijke samenvatting, derhalve ook een beperkte samenvatting, en een door de tijd, waarin ze opgesteld werd, getypeerde samenvatting. De gereformeerden van de vorige generatie hebben hierover steeds gezonde gedachten gehad en het zou voor onze kerken uitermate schadelijk zijn, indien ze die gezonde lijn van de vorige generatie zouden loslaten. Om er slechts één te noemen: Bavinck schrijft in zijn Dogmatiek nog wel onder het hoofd „de macht der kerk” het volgende:

„Met zulk eene belijdenis doet de kerk ook niet aan de volmaaktheid der H.

Schrift tekort, maar spreekt zij niet anders uit, dan wat in die Schrift is vervat; de belijdenis staat niet naast, veel minder boven, maar diep onder de H. Schrift; deze is alleen autopistos, onvoorwaardelijk tot geloof en gehoorzaamheid bindend, onveranderlijk, maar de confessie is en blijft altijd examinabel en revisibel aan de Schrift; zij is geen norma normans, maar hoogstens norma normata, geen norma veritatis, maar norma doctrinae in aliqua ecclesia receptae, ondergeschikt, feilbaar, menschenwerk, onvolkomene uitdrukking van wat de kerk uit de Schrift als Goddelijke waarheid in haar bewustzijn opgenomen heeft en thans op gezag van Gods Woord tegenover alle dwaling en leugen belijdt.⁶⁾”

Me dunkt, coll. Francke wil graag in de historische lijn blijven. Nu, hier kan hij terecht. Voorts kan ik hem zeer ter lezing en overweging aanbevelen het evenwichtige en verstandige artikel van H. Bouwman over „belijdenisgeschrift” in de Christelijke Encyclopedie, eerste druk, om maar verder niet te noemen.

We eindigen. Alles overziende sta ik verbaasd, hoe het in onze kring mogelijk is, zulk een felle en heftige aanval op één der hoogleraren van onze Theologische Hogeschool te doen op zulke losse gronden als coll. Francke deed. Historisch en kerkelijk zou prof. Jager er naast zijn en dat alles op grond van een enkele greep uit het boek van Olthuis, zonder verder enig nader historisch onderzoek. Indien dit de „barmhartige polemiek” is, waar coll. Trimp onlangs om vroeg, verklaar ik: onze kerken mogen voor zulk een polemiek bewaard blijven. Ik zou niet

1) De „Korte onderzoekinghe des geloofs” van a Lasco kan men ook vinden in **Joannis a Lasco Opera**, ed. Kuyper, 1866, II, p. 479—492. Ze verschilt in spelling hier en daar met die van Datheen. Een moeilijkheid, waarop ik stuitte, is dat Van Langeraad, **Theologisch Tijdschrift**, 1901, blz. 151, meent dat deze „Corte onderzoekinghe” achter in het exemplaar van Datheen 1566 van Marten Micron is. Deze schreef inderdaad een „Corte onderzoekinghe”, maar die achterin het exemplaar, dat ik onder ogen kreeg, is van a Lasco. Dat schrijft ook H. H. Kuyper, **Postacta**, blz. 277, die vermeldt dat het door ons geciteerde aanhangsel van het Kort Begrip van a Lasco is. Nu had Van Langeraad een ander exemplaar van de editie 1566 onder oog, het bij Doedes, **t.a.p.**, genoemde derde. De verhouding van a Lasco tot Micron blijft een moeilijk vraagstuk.

2) Zie H. H. Kuyper, **Postacta**, blz. 272—278.

3) Rapportenboek Utrecht 1923, blz. 121.

4) Van Langeraad, **Theol. Tijdschrift**, 1901, blz. 512. Confessionem religionis fecerunt, me adessore, 3 viri veljuvenes et 8 vel 9 puellae, magna ex parte debiles et parum instructae.

Met de censura morum was het in die tijd ook al niet anders dan nu. Op 15 dec. 1626 tekende van Buchel dienaangaande aan: Censura morum peracta est... magna quoque pars diaconorum aberat etiam presbiterorum”.

5) **T.a.p.**

6) **G.D.N.** 2, blz. 459.

U hebt een goede plaats en wilt u niet „in de moeiten” steken? Dan moet u niet solliciteren, want de moeiten en zorgen van het vrijgemaakte onderwijs zijn vele. Maar met al wat ons drukt, we zouden toch niet graag in uw schoenen staan, als dat de diepste grond tenminste van uw weigeren is.

U ziet de noodzaak van vrijgemaakt onderwijs niet in?

U kunt nog zoveel goeds doen in uw huidige betrekking?

U....

Broeders, uw argumenten zijn niet nieuw, niet onbekend, niet altijd „waardeloos”, niet altijd van alle grond ontbloot.

Soms wel, soms niet.

We bedoelen ook niet ze allemaal te weerleggen.

Maar ondanks al uw argumenten blijft toch voor u de vraag klemmen, ja, klemmen: kunt u dit verantwoorden?

Dit: dat er honderden ouders van honderden kinderen gereformeerd onderwijs begeren, dat er scholen voor hen zijn, gesubsidieerd en door de Overheid erkend, dat er ruimschoots plaats is om gereformeerd onderwijs te geven, dat er door de Besturen indringend om u gevraagd wordt en dat u „neen” zegt, of niets zegt en zwijgt?

Dat het gevaar dreigt, dat het stekje, dat geplant is, gaat kwijnen?

Dat we misschien straks niet meer en dan misschien helemaal niet meer dit kunnen voortzetten?

We willen alle bezwaren aanhoren en vele ervan beamen, maar mogen misschien in alle voorzichtigheid en ernst toch vragen: „kruipt u weg voor de roeping?”

Dat zou erger voor uzelf dan voor bovengenoemde scholen zijn met hun honderden kinderen van Christus' kerk.

Wat betekent voor u **Gereformeerd** docent te zijn en te blijven?

Dat u dat wilt zijn en door de genade Gods moogt zijn sluit toch ook in de vraag wáár u dat moet zijn.

Niet het goede wat u thans doet, maar het goede, dat u thans **niet** doet, terwijl er zo om u gevraagd en gebeden wordt, dat moge u tot nadenken en kon het zijn tot verontrusting brengen. We hebben deze vragen openlijk en eerlijk willen stellen, met het oog op de kinderen, die hier op „wachten”, maar ook met het oog op uzelf, op uw roeping en taak als gereformeerde docenten.

Misschien kan hieruit mondeling of schriftelijk contact ontstaan. Dat zou ons zeer verblijden.

J. v. Bruggen, Assen.
P. K. Keizer, Groningen.
B. v. Riet, Pieterburen.

PERSSCHOUW

Over het besluit van de classis Noord-Brabant en Limburg inzake ds Telder.

Over dit besluit schreef ds Van den Brink in het Kontaktblad van de Geref. Kerk van Eindhoven het volgende:

Nog een enkele opmerking over het bekende besluit t.z.v. Ds B. Telder en de kerkeraad te Breda.

Men zal zich herinneren, dat schrijver dezes de vrees nooit heeft kunnen onderdrukken, dat aanvaarding van de bezwaarschriften van Bedum en Hoozevee, ons zou voeren op de weg van de kerkelijke tucht tegen Ds B. Telder en zijn kerkeraad, met als konsekwentie: uitsluiting uit het hemelrijk.

Vanzelfsprekend is deze vrees opnieuw uitgesproken op de vergadering van 11 april j.l.

De voorstanders van Hoozevee hebben daarop tot nu toe drieërlei antwoord gegeven.

- 1e. Wij denken er niet aan Ds B. Telder zo maar te schorsen; wij willen over een schorsing zelfs niet eens spreken!
- 2e. men moet toch steeds vasthouden, dat de weg van de tucht is de weg der liefde, waarop men het behoud van de ander zoekt.
- 3e. wij zijn er van overtuigd, dat Ds B. Telder en zijn kerkeraad, als wij hen kerkelijk gaan „examineren” en met hen gaan „handelen”, zoals Hoozevee en Bedum dat vragen, spoedig hun foutieve gedachten zullen opgeven.

Uiteraard geef ik hier de in vele woorden uitgesproken mening van de voorstanders van Hoozevee met eigen woorden weer; maar ik meen te mogen zeggen, hun hierin geen onrecht te hebben gedaan.

Neemt men van deze reactie kennis, dan zal het niemand verbazen, als ik verklaar, dat de voorstanders van Hoozevee er niet in het minst in geslaagd zijn, mijn vrees voor een schorsingsprocedure weg te nemen, ja, dat zij deze vrees slechts hebben versterkt.

Was niet meer gezegd, dan het onder 1 genoemde, dan was dat zonder meer verheugend geweest. Dan was voor allen duidelijk geweest, dat men hier niet wilde treden op de weg van de tucht over zich verhardende zondaren. Bevrijd van de vrees voor een ketterjacht, hadden de afgevaardigden broederlijk kunnen spreken over de vraag in welke orde van grootte de zaak dan wel lag.

Toen men echter ging spreken over tucht en over de liefdevolle bedoeling bij hen, die de tucht moesten oefenen, en van de zekerheid, dat de examinatie wel spoedig zou leiden tot het beoogde doel, **werden wij meer wakker dan ooit tevoren.**

We aanvaardden graag de liefdevolle bedoeling van de broeders. Maar de kerkgeschiedenis heeft ons geleerd, dat de kerkelijke wagen, als hij eenmaal rolt van een tuchtelijke helling, soms dermate grote snelheden ontwikkelt, dat hij ook door goedwillende mensen niet meer te houden is. Zo zijn sommigen er toe gekomen tenslotte toch te doen, wat ze eigenlijk en aanvankelijk verklaarden niet te willen doen.

Daarom houden wij niet op te vragen:

Op welke weg gaat U?

Hoe is die weg gekwalificeerd?

Als Ds B. Telder nu eens zou blijven bij zijn (door ons afgewezen) mening terzake van de tussentoestand, was er dan voor hem geen plaats meer in onze kerken? Moest er dan een nieuwe kerkengroep ontstaan op basis van alleen dit verschil?

En als Ds Telder nu eens bleef bij zijn opvatting, dat hij door het ondertekeningsformulier niet gebonden is om met zijn bezwaren tegen zondag 22 ogenblikkelijk naar de meerdere vergaderingen te gaan, moet hem dan een plaats in het midden der kerken worden ontzegd?

Zo neen, laat men dat dan ronduit zeggen.

Dan weten allen, dat — hoe belangrijk de in geding zijnde kwesties ook zijn, — ze in elk geval niet liggen in de orde van grootte van een tuchtzaak over mensen, die openbare grove zondaars en deswege uit het midden van de gemeente behoren te worden weggedaan.

Dan zou o.i. veel gewonnen zijn.

Dan had de liefde de vrees uitgedreven.

Dan zouden we eindelijk eens kunnen komen **tot het gesprek** over zondag 22 dat nog **steeds niet begonnen is.**

Dit woord van Ds V. d. Brink is de ernstige overweging ten volle waard.

Een moderne over de Utrechtse conferentie van de 18

Onder de velen die hun beschouwingen gegeven hebben over de bekende Utrechtse conferentie behoort ook de bekende openhartige vrijzinnige theoloog dr A. de Wilde. Hij schreef daarover in „Kerk en Wereld”. Hij heeft het eerst over de door hem zo genoemde oecumenisch-gereformeerden in de synodale kerken en zegt over hen o.a.

„Ze hebben de geur van de groene weiden geroken. Perspectieven zijn voor hen opengegaan. de ruimte, theologisch en geestelijk, van de hervormde kerk, de ruimte van de oecumene. De benauwing van het fundamentalisme, dat ondanks zwakke tegenstromingen, in de gereformeerde kerken nog zo machtig is, begint van hen af te vallen. Zij hebben ontdekt dat men ook goed christen kan zijn zonder de drie formulieren van enigheid als laatste Godswoord te aanvaarden — wat in de praktijk der gereformeerden, ook bij onze hervormde Bonders, toch eigenlijk het geval is. Zij hebben genoeg van de slimmigheden waarmee men paleontologische en archeologische feiten tracht aan te passen aan een rationalistische letterlijke beschouwing van de bijbelse gegevens; zij willen duidelijke taal...”

Dr de Wilde is evenwel niet zo optimistisch ten aanzien van de mogelijkheden van de propaganda voor de herenigingsideeën van de progressieve gereformeerden.

„Als deze oecumenische gereformeerden nog een paar decennia hun actie binnen hun kerk zouden kunnen voortzetten, zou er een kans zijn dat ze het grootste deel ervan mee zouden krijgen. Het is gevaarlijk om de profeet te spelen, maar ik moet zeggen: het komt mij voor dat deze decennia hun niet gegeven zullen worden. Te optimistisch lijkt mij de door prof. Berkhof geuite gedachte dat gereformeerden en hervormden zich samen zouden oplossen in één nieuwe kerk; te optimistisch ook zijn originele voorstel om per gemeente twaalf vertegenwoordigers uit te wisselen in de leidinggevende organen. Het zal vermoedelijk vrij snel tot botsingen komen. Scherp klinkt de toon in het adres der tegen de

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.
H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Den Haag
Dr. H. R. Rookmaaker, Leiden
Dr. Ir. J. Stellingwerff, Amsterdam
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Geref. Persvereniging Opbouw:

adres secretaris en penningmeester:
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht

Administratie: Slotlaan 220, Zeist

„negen” protesterenden. Onheilspellend is het geluid van een gezaghebbend woordvoerder der vierenzestig. prof. dr H. van Riessen, die in het Geref. Weekblad van 1 juni schrijft: „Velen van hen, die in onze kerken leiding hebben te geven, hebben sinds 1944 de schrik zodanig in de benen gekregen, dat zij liever allerlei zaken, die zij op zichzelf veroordelen, met enig vermaan afdoen en verder op een zacht pitje laten voortsudderen, dan dat zij die zaken afdoende aanpakken met het gevaar van een nieuw conflict. Zij zijn van oordeel dat de gereformeerde kerken zo'n nieuw conflict niet zouden overleven. Ik ben daarentegen van oordeel, dat wat bij zo'n beleid op de duur zal overleven, niet gereformeerd meer zal zijn”.

Dr de Wilde ziet in gedachten de volgelingen van „de 18” reeds spoedig naar de Herv. Kerk overgaan. Hoe zullen ze daar echter ontvangen worden?

„Om met de middengroep der hervormde kerk te beginnen: men zal vrij spoedig aansluiting hebben. De oecumenisch gereformeerden hebben zich steeds aan deze middengroep georiënteerd. Hun theologie draagt vermoedelijk niet meer het confessioneel gereformeerde stempel. Verklaarde prof. De Gaay Fortman niet ten congresse: de waarheid is geen ding, maar de waarheid is de Heer!

Er leven bij de middengroep onze kerk wel reserves: ds Landman heeft er stem aan gegeven in een hier en daar wat ironisch artikel in Wending van mei j.l. Als de „hevige vrijage” van hervormden en gereformeerden tot een spoedig huwelijk leidt, is er dan niet het gevaar dat de nieuwkomers iets van de Assen-geest meebrengen? Zal men zich kunnen inleven in de solidaristische houding der hervormde kerk tegenover de problemen der samenleving? Deze bezwaren zouden m.i. alleen klemmen, als de hèle groep gereformeerde kerken overkwam; blijft het bij de vermoedelijk luttele procenten, die deze stap zullen doen, dan vallen ze weg”.

Speciaal houdt dr de Wilde zich bezig met de ontvangst van deze gereformeerden door Vrijzinnigen en Geref. Bonders.

„De Gereformeerde Bond ziet de nieuwe gereformerd-hervormden met lede ogen tegemoet. Ze zullen een procentuele versterking van de middenorthodoxie betekenen, en de dreiging van een wegzuiging van de toch al niet dik gezaaide geref. bondse intellectuelen, die in dezelfde engte zitten als de oecumenische gereformeerden thans. De bond, die nu al zo bedreigd wordt door urbanisering, industrialisering, migratie, toerisme, komgrondsanering enz. krijgt er dan nog een gevaar bij.

Ten slotte de vrijzinnigen. Wij zouden ons verheugen een groep christenen te verwelkomen, die uit beknellende omstandigheden in de ruimte komen. Moeilijkheden zouden na enige tijd kunnen ontstaan wanneer zij zouden menen het probleem der vrijzinnigheid te moeten gaan oplossen. Bijv. in de trant van Thijs Booy, die indertijd van mening was, dat de hervormde kerk een drieluik was, waarvan echter het linkerpaneel onder de ontfaarde kunst moest gerekend worden; hij wilde dit maar afzagen”.

Aan het eind van zijn artikel komt de diepe kloof tussen gereformeerden en vrijzinnigen duidelijk aan het licht.

Men leze:

„Een man van het formaat van prof. De Gaay Fortman gebruikte in zijn grote rede te Utrecht nog het oude cliché: „Christusloochende prediking”; deze moest uit de hervormde kerk langs voornamelijk medische weg verwijderd worden. In de pauze had ik hierover met hem een gesprek. Ik zeide hem, dat deze uitdrukking, onbedoeld, diep kwetsend is voor een gehele groep in de hervormde kerk. Hij antwoordde dat volgens hem niet alle vrijzinnigen onder deze kwalificatie vielen. Gevraagd naar de maatstaf volgens welke een prediking al dan niet Christusloochenend moet heten, meende hij: de Christus der Schriften. Prof. De Gaay Fortman scheen te menen dat de Schriften een Christusbeeld geven dat zich vrijwel dekt met de formuleringen van de kerkleer. (Ook in de hervormde kerk komt overigens deze opvatting veelvuldig voor). Het is niet te hopen dat de oecumenische gereformeerden op dergelijke aanvechtbare gronden zich tegen de vrijzinnigheid zouden menen te moeten keren. Prof. Berkhof peilde veel dieper toen hij de vrijzinnigheid zag in het veel breder verband van de confrontatie van het christelijk geloof met de cultuur van de nieuwere tijd”.

Men vraagt zich dit lezende af: hoe kan een gereformeerde, een schriftuurlijke christen toch pleiten voor een kerkenvereniging waarin deze vrijzinnigen betrokken zijn?

C. V.

VAN HIER EN GINDS

Varkens uit Israël!

Het Israëlsch parlement heeft in eerste lezing een wetsvoorstel aanvaard, waardoor het houden van varkens in Israël wordt verboden. Een uitzondering is slechts gemaakt voor Nazareth en omgeving, waar veel christenen wonen.

Volgens de Joodse wet is het varken een onrein dier. Van orthodoxe Joodse zijde is er daarom steeds weer bij de Israëlsche regering op aangedrongen, het houden van varkens in Israël te verbieden. De Israëlsche regering heeft dit verbod echter tot dusver nimmer willen uitvoeren. Het gaf daarom in 1955 de gemeentebesturen de bevoegdheid, het houden van varkens in haar gemeente te beperken of te verbieden. Deze regeling heeft echter niet tot de gewenste resultaten geleid; van de 151 Israëlsche gemeenten stelden slechts 55 een verbod in.

Rooms-Katholieke Kerk in Zuid-Amerika

In Zuid-Amerika heeft de R.K. Kerk al vierhonderd jaar lang een monopolistische invloed, maar zij heeft er zich toe beperkt een „dunne laag vernis over het oude heidendom te leggen”. Tot deze indruk is de Luthedse bisschop van Göteborg, Bo Giertz gekomen bij een reis, die hij door Zuid-Amerika maakte. Nog heden ten dage bestaat een aantal heidense offergebruiken, niet slechts buiten, maar ook binnen de R.K. Kerk van Z.-Amerika. De kennis van de christelijke leer is zeer gering. Slechts bij uitzondering krijgt de R.-K. jeugd van Z.-Amerika voldoende onderricht in geloofsvragen; ook is het een uitzondering wanneer de preek in de moedertaal gehouden wordt. Bo Giertz komt — zo schrijft de Evangelische Pressedienst in Bethel-Bielefeld — tot de volgende conclusie: „Pas wanneer men het katholicisme in Z.-Amerika ontmoet, begrijpt men de betekenis van de Hervorming, niet alleen voor de evangelische kerk, maar ook voor dat deel van de R.-K. Kerk, dat met de Hervorming in aanraking is gekomen”.

Zending van de (synodaal) Geref. Kerken

De Zending van de (synodaal) Geref. Kerken staat, wat haar zending betreft, in contact met de volgende kerken:

Christelijke Kerk van Sumba, Belgisch Genootschap voor Prot. Zending in Congo, Gereformeerde Kerken in Argentinië, Javaanse Chr. Kerk van M. Java, Indonesische Chr. Kerk van M. Java (Chinese Kerk), Evangelisch Chr. Kerk van Nieuw Guinea, Kerkelijke en missionaire instanties in West Pakistan, Ruanda Urundi, Brazilië en Argentinië, Suriname. De begroting (alleen voor Gen. Deputaten voor de zending, d.i. alleen voor het algemene werk) bedraagt voor 1962 f 637.000.—. De totale bijdragen voor de zending per jaar liggen tussen de 2 en 3 miljoen gulden.

Deze kerken „leveren en financieren”: 2 docenten aan de Akademi Theologia te Jogjakarta; 2 docenten aan de Middelbaar Theol. School te Makassar; 1 docent aan de Theol. Hogeschool te Djakarta en bovendien een financiële bijdrage voor een tweede; 1 docent aan de Theol. School op Sumba en bijdragen in het honorarium van andere docenten; 1 docent aan de Theol. School te Hollandia op Nw. Guinea; 1 docent aan de

Theol. Faculteit te Elisabethville, Congo.

Bovendien wordt steun verleend aan de Chr. Universiteit te Djakarta, een Meisjesschool in Magelang, een opleidingsschool voor onderwijzers op Sumba.

De Russisch-orthodoxe kerk

In het Westen weet men over het algemeen weinig over de Orthodoxe Kerk. We horen over Rome, de reformatie en de sekten, maar de Oosterse kerken zijn weinig bekend. Nu ze echter aansluiting zoeken bij de Wereldraad van Kerken, kunnen enige gegevens over hen van dienst zijn.

De Russische Orthodoxe Kerk heeft een geschiedenis die begint bij de grote scheuring in 1054, toen zij zich afsplitste van Rome. Zij pretendeert de zuivere leer der apostelen te hebben bewaard (welke kerk doet dat niet?) en ziet God als bron der liefde. Zij gevoelt zich het dichtst bij Johannes te staan, terwijl het Westen is ingesteld op Paulus. Voor deelneming aan het Avondmaal moet men biechten, niet in een biechtstoel, maar in de kerk. Het zwaartepunt ligt bij het mystieke leven met Christus.

De priester staat niet boven de parochianen, maar is de eerste onder zijns gelijken. De ikonen stellen heiligen voor, zoals men zich deze in de hemel indenkt. De ikonen worden niet aangebeden, maar moeten helpen om tot gebed te komen. De Oosterse Kerk kent ook het vasten, dat echt onthouding betekent.

KERKNIEUWS

Beroepen te Brampton (Can. Ref. Church)
O. J. Douma te Souburg-Vlissingen.

Kerkorgel. De kerk van Eemdijk en die van Berkum namen een nieuw kerkorgel in gebruik.

Ds J. van Benthem is na zijn verlof weer naar het zendingsterrein op Nieuw-Guinea vertrokken. In verband met de gespannen situatie blijft zijn gezin in Nederland.

Ds H. Scholten van Orangeville kwam met vacantie naar Nederland.

OPROEP UIT WAGENINGEN

Kerkeraden, Ouders en Verzorgers van jongelui die straks in **Wageningen** en **Zetten** komen studeren, worden dringend verzocht om spoedig, in elk geval vóór 1 sept. a.s., naam en adres van de aankomende studenten c.q. leerlingen te willen opgeven aan de kerkeraad te Wageningen.

Elk jaar weer blijkt van hoe groot belang het is voor de aankomend studerende dat de kerkeraad tijdig op de hoogte is van hun komst.

Adres kerkeraad: P. Lourens, Wageningen, Einthovenstraat 13. Telefoonno 4077 (08370).

De kerkeraad van de Gereformeerde Kerk (Vrijgemaakt) te Sliedrecht, in vergadering bijeen op 25 juni 1962,

kennis genomen hebbende van:

- een officieel schrijven van de kerkeraad van Murmerwoude, inhoudende de mededeling (zonder constatering en oordeelvellingen) dat Ds J. v. d. Schaft per 3 juni 1962 is geschorst voor de tijd van 3 maanden;
- een publicatie in onze kerkelijke pers van de officiële tekst van voornoemd schorsingsbesluit (met constatering en oordeelvellingen), alsmede van een daarop reagerend verweerschrift van Ds J. v. d. Schaft;

constaterende:

- dat uit bovengenoemde stukken **niet** blijkt dat Ds J. v. d. Schaft is afgeweken van het enige fundament der Kerk: het Evangelie Gods;
- dat uit deze stukken **evenmin** blijkt dat deze Dienaar des Woords in een fundamenteel leerstuk is afgeweken van hetgeen onze kerken belijden in de Drie Formulieren van Enigheid;
- dat uit deze stukken nog **veel minder** blijkt dat Ds J. v. d. Schaft zich schuldig heeft gemaakt aan een in artt. 79 en 80 K.O. aangeduide openbare grove zonde;

overwegende:

- dat het verschil tussen de kerkeraad van Murmerwoude en zijn predikant gelegen is in een uiteenlopend beoordelen van een bepaalde kerkelijke situatie;
- dat binnen de gemeenschap ener niet-sectarische kerk zulk een uiteenlopend beoordelen **nooit** reden tot schorsing kan of mag zijn;
- dat, zo dit wel usantie worden zou, de brede, Schriftuurlijke grondslag der Kerk, zoals die in de Vrijmaking is bewaard gebleven, in beginsel zou worden verloochend;

besluit:

(hoewel niet alle meningen van deze predikant delend)

- Ds J. v. d. Schaft te blijven erkennen als wettig Dienaar des Woords, zodat onze kansel voor hem geopend blijft;
- hiervan mededeling te doen aan de kerkeraad van Murmerwoude en aan Ds J. v. d. Schaft.

NAAR EEN EIGEN TEHUIS....

De vraag is gesteld: Moet U nou nog lang blijven bedelen? Nu willen wij het schrijven van onze stukjes voor het tehuis nog geen bedelen noemen. En toch... Gaat het eigenlijk niet wat lang duren? Enerzijds lezen en horen wij van: er blijft voor de diakenen niet veel meer over om barmhartigheid te beoefenen. Wat zien wij anderzijds gebeuren? De taken welke er werkelijk zijn, zoals de Kinderbescherming, verkeren in nood. Waarom? Omdat het geld niet binnenkomt.

Waar blijft het geld voor het tehuis? Anderhalf jaar na het begin van de actie is pas ruim de helft van het gevraagde bedrag binnen. De bijdragen komen nog slechts traag binnen. Een beperkt aantal kerken stuurden tot heden het van hen gevraagde bedrag. Een groot aantal liet nog niets van zich horen. Zo komen we niet verder.

Ziet men dan de noodzaak niet?

Er is nood!

Voor een jongetje van 3 jaar moest plotseling een tehuis worden gezocht. Plaatsing in een gezin was niet mogelijk. Met grote moeite is tenslotte een inrichting bereid gevonden.

Een Raad voor de Kinderbescherming vraagt onze medewerking voor een meisje van 17 jaar, verblijft op een politiebureau (er was geen andere mogelijkheid) waar het niet kan blijven. Er is géén plaats.

Een Kinderrechter bericht dat hij genoodzaakt is enkele kinderen uit een gezin in een inrichting of tehuis te plaatsen. Vraagt of wij hem kunnen helpen. **Wij kunnen niet!** Dit is het resultaat van veertien dagen.

Wie zijn die wij?

U zegt misschien: De Stichting. Is dit de volle waarheid? Die „wij” zijn alle kerkleden. En in het bijzonder moet dit de kerken aangaan. Zij immers besloten tot de bouw van een kindertehuis. Daarom kunnen, ja moeten wij tot hen in het bijzonder zeggen: het is Uw zaak. Het is een zaak van barmhartigheid, van dienen. Het gaat om het dienen van kinderen en in deze om het dienen van onze grote Hogepriester, Jezus Christus.

Wij weten het, het wordt allemaal zo gemakkelijk gezegd, doch laat ons toch komen tot de daad. Laat ons het spreken over: „Er blijft ons geen taak meer over”, staken en in alle eenvoud doen wat duidelijk op onze weg is geplaatst. Laten we voltooien wat wij zijn begonnen.

U mag van ons weten dat wij soms een misselijk gevoel krijgen bij het aanhoren van de kleinzielige, onnozele argumenten, welke gebruikt worden om te verklaren waarom men tot heden niets of weinig bijdroeg.

Stel niet uit tot morgen!

De vakanties staan voor de deur en dus rest U nog maar weinig tijd om nog tot een daad te komen. Stel die niet onnodig uit. U hoeft niet een oplossing te zoeken voor de kinderen die door instanties op onze weg worden geplaatst. Wat U kunt doen is veel minder moeizaam en veel gemakkelijker.

U hoeft slechts voor het gevraagde geld te zorgen, **dat we kunnen, mogen en moeten geven!** De daad is aan U. Wij verwachten Uw antwoord op girorekening nr 52325 t.n.v. Stichting Gereformeerde Kinderbescherming, Beatrixlaan 37, Ede, met vermelding „voor het tehuis”.

De stand per 2 juli 1962

Ontvangen van kerken ..... f 168.669,29

Ontvangen van particulieren ..... f 32.251,52

Totaal ..... f 200.920,87

In de laatste periode kwam een bedrag van f 1.429,59 binnen.

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukkerij